

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen’

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen. Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. ‘Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

Ann-Sofie Dekeyser

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. ‘En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.’ Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. ‘Voor mij is taal ook lichamelijk.’

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze

voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape. Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke

coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

‘Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel “ik” voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo’n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.’

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: “Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?” Scruton antwoordt: “Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig.”

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die

zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.'

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn.

De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in

Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met We

take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenscholing, eveneens jonge honden, op scène.

Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar

nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het

lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

'Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. "Ik ben op de wereld gekomen." "Ik heb bewogen." "Ik heb gezien." "Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet." "Ik heb gebedeld en geleurd." "Ik heb straten niet schoon gehouden." "Van nature heb ik tot het kwade geneigd." Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

'Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.'

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier

in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen.
Ga je eronder gebukt?

‘Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.’

‘Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.’

‘Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.’

Het draagt bij aan de relatie?

‘Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.’

Wanneer ben je je onschuld verloren?

‘Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

‘Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.’

‘Er stond vaak op mijn schoolrapporten: “Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.’
In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. ‘Ik voel me steeds mondiger. Het verlamme gevoel van “wat moet ik nou doen met de wereld” weegt niet meer zo.’

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen

klein en groot handelen, 'een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben'. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelt dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag 'geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoef te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: "de wereld is nu eenmaal zo". Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.'

'Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.'

'Willem de Wolf (acteur en dramaturg van 'We take it

from here', red.) zei me: "Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt." Maar die vermeende hoop is een soort goedgemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.'

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

'Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord "wereld" in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.'

Is dat een missie of roeping?

'Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.'

'Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?'

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. 'Het verzoent mezelf met... de schepping.' Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

'Ik heb niet zo'n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: "en de wereld dan?" Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.'

'Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er

best voor in therapie.'

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

'Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.'

'Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch.

Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezadeld met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

‘Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.’
‘Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.’
Ben je goed in afscheid nemen?

‘Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?’

‘Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.’

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG

GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen’

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. ‘Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. ‘En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.’ Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. ‘Voor mij is taal ook lichamelijk.’

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. ‘Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.’ Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape.

Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

‘Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel “ik” voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo’n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.’

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: “Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?” Scruton antwoordt: “Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig.”

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.’

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W. De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap. Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn. De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenschooling, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon. Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van

Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer

gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

'Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. "Ik ben op de wereld gekomen." "Ik heb bewogen." "Ik heb gezien." "Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet." "Ik heb gebedeld en geleurd." "Ik heb straten niet schoon gehouden." "Van nature heb ik tot het kwade geneigd." Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

'Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.'

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

'Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-

verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.'

'Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.'

'Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.'

Het draagt bij aan de relatie?

'Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.'

Wanneer ben je je onschuld verloren?

‘Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

‘Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.’

‘Er stond vaak op mijn schoolrapporten: “Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.’
In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. ‘Ik voel me steeds mondiger. Het verlamme gevoel van “wat moet ik nou doen met de wereld” weegt niet meer zo.’

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, ‘een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben’. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelte dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en

legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag ‘geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’ Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. ‘Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’ Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

‘Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken. Uitspraken als: “de wereld is nu eenmaal zo”. Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.’

‘Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.’

‘Willem de Wolf (acteur en dramaturg van ‘We take it from here’, red.) zei me: “Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt.” Maar die vermeende hoop is een soort goedgemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.’

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.’

Is dat een missie of roeping?

‘Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.’

‘Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?’

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. ‘Het verzoent mezelf met... de schepping.’ Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker

dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

‘Ik heb niet zo’n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.’

‘Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.’

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

‘Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld

zichzelf redt. De planeet sowieso.'

'Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma

De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezadeld met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een

andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamenlijk klopt het. Je bent er meer door die ander.’
‘Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.’

Ben je goed in afscheid nemen?

‘Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?’

‘Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.’

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een

kankerhekel aan uitdagingen'

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape.

Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb

ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

'Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel "ik" voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo'n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal

niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.'

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

'Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: "Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?" Scruton antwoordt: "Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig."

'Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.'

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en

theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W. De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap. Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn. De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenscholing, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in

vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden

regeren nu?

‘Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. “Ik ben op de wereld gekomen.” “Ik heb bewogen.” “Ik heb gezien.” “Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet.” “Ik heb gebedeld en geleurd.” “Ik heb straten niet schoon gehouden.” “Van nature heb ik tot het kwade geneigd.” Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.’

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

‘Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.’

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

‘Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.’

‘Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.’

‘Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.’

Het draagt bij aan de relatie?

‘Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.’

Wanneer ben je je onschuld verloren?

‘Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

‘Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.’

‘Er stond vaak op mijn schoolrapporten: “Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.’
In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. ‘Ik voel me steeds mondiger. Het verlammeende gevoel van “wat moet ik nou doen met de wereld” weegt niet meer zo.’

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, ‘een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben’. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelt dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag ‘geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’

Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: "de wereld is nu eenmaal zo". Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.'

'Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.'

'Willem de Wolf (acteur en dramaturg van 'We take it from here', red.) zei me: "Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt." Maar die vermeende hoop is een soort goedgegemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.'

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.’

Is dat een missie of roeping?

‘Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.’

‘Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?’

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. ‘Het verzoent mezelf met... de schepping.’ Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en

dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

‘Ik heb niet zo’n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.’

‘Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.’

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

‘Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.’

‘Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot

geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezaald

met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven. Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.' Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.' 'Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.'

Ben je goed in afscheid nemen?

‘Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?’

‘Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.’

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

‘Op mijn rapporten stond: “Als je iemand stom vindt, mag je dat zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap’

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een

kankerhekel aan uitdagingen'

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape.

Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb

ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

'Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel "ik" voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo'n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal

niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.'

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

'Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: "Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?" Scruton antwoordt: "Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig."

'Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.'

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en

theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W. De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap. Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn. De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met *We take it from here*. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenscholing, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog *Zelfbeschuldiging*. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in

vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden

regeren nu?

‘Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. “Ik ben op de wereld gekomen.” “Ik heb bewogen.” “Ik heb gezien.” “Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet.” “Ik heb gebedeld en geleurd.” “Ik heb straten niet schoon gehouden.” “Van nature heb ik tot het kwade geneigd.” Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.’

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

‘Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.’

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

‘Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.’

‘Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.’

‘Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.’

Het draagt bij aan de relatie?

‘Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.’

Wanneer ben je je onschuld verloren?

‘Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

‘Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.’

‘Er stond vaak op mijn schoolrapporten: “Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.’
In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. ‘Ik voel me steeds mondiger. Het verlammeende gevoel van “wat moet ik nou doen met de wereld” weegt niet meer zo.’

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, ‘een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben’. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelt dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag ‘geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’

Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: "de wereld is nu eenmaal zo". Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.'

'Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.'

'Willem de Wolf (acteur en dramaturg van 'We take it from here', red.) zei me: "Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt." Maar die vermeende hoop is een soort goedgegemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.'

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.’

Is dat een missie of roeping?

‘Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.’

‘Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?’

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. ‘Het verzoent mezelf met... de schepping.’ Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en

dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

‘Ik heb niet zo’n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.’

‘Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.’

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

‘Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.’

‘Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot

geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezaald

met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven. Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.' Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.'

'Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.'

Ben je goed in afscheid nemen?

‘Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?’

‘Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.’

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een
kankerhekel aan
uitdagingen’

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape.

Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat

luisteren je dichter bij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

'Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel "ik" voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo'n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.'

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: “Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?” Scruton antwoordt: “Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig.”

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.’

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze

die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn. De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenschooling, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

‘Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.’

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

‘Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.’

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. ‘Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.’

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

‘Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. “Ik ben op de wereld gekomen.” “Ik heb bewogen.” “Ik heb gezien.” “Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet.” “Ik heb gebedeld en geleurd.” “Ik heb straten niet schoon

gehouden.” “Van nature heb ik tot het kwade geneigd.” Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.’

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

‘Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.’

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

‘Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.’

‘Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel

of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.'

'Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.'

Het draagt bij aan de relatie?

'Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.'

Wanneer ben je je onschuld verloren?

'Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

‘Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.’

‘Er stond vaak op mijn schoolrapporten: “Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.’

In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. ‘Ik voel me steeds mondiger. Het verlammeende gevoel van “wat moet ik nou doen met de wereld” weegt niet meer zo.’

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, ‘een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben’. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelt dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag ‘geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’ Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. ‘Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort

initiatieven?’ Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

‘Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: “de wereld is nu eenmaal zo”. Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.’

‘Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.’

‘Willem de Wolf (acteur en dramaturg van ‘We take it from here’, red.) zei me: “Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt.” Maar die vermeende hoop is een soort goedgegemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.’

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot

slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.'

Is dat een missie of roeping?

'Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.'

'Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?'

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. 'Het verzoent mezelf met... de schepping.' Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

'Ik heb niet zo'n christelijke opvoeding gehad. Mijn

vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.’

‘Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.’

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

‘Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.’

‘Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma’s en opa’s, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.’

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. ‘Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus

achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als “God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft”. Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.’

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. ‘Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.’

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. ‘Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.’

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. ‘Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezadeld met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de

eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.’
Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven.
‘En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.’

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. ‘Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.’

Wat heeft de liefde jou geleerd?

‘Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.’
‘Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.’

Ben je goed in afscheid nemen?

‘Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het

impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?’

‘Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.’

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG

GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen’

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit

niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape.

Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke

overtredingen begaan we met onze woorden?

‘We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg “de wereld” waar ik “ik” had moeten zeggen. Ik zeg “vrouwen” waar ik “mijn moeder” had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat “ik” als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.’

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

‘Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel “ik” voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo’n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.’

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim

Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: "Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?" Scruton antwoordt: "Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig."

'Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.'

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn.

De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en

bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenschooling, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechttheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

‘Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.’

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

‘Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.’

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. ‘Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.’

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

‘Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. “Ik ben op de wereld gekomen.” “Ik heb bewogen.” “Ik heb gezien.” “Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet.” “Ik heb gebedeld en geleurd.” “Ik heb straten niet schoon gehouden.” “Van nature heb ik tot het kwade geneigd.” Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij

somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

'Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.'

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

'Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.'

'Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik

schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.'

'Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.'

Het draagt bij aan de relatie?

'Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.'

Wanneer ben je je onschuld verloren?

'Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

'Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust

dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.'

'Er stond vaak op mijn schoolrapporten: "Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen." Gek hé, meestal staat er: "Wees niet zo'n etter." Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.'

In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. 'Ik voel me steeds mondiger. Het verlamme gevoel van "wat moet ik nou doen met de wereld" weegt niet meer zo.'

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, 'een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben'. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelt dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag 'geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo

gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: “de wereld is nu eenmaal zo”. Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.’

‘Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.’

‘Willem de Wolf (acteur en dramaturg van ‘We take it from here’, red.) zei me: “Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt.” Maar die vermeende hoop is een soort goedgemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstren van alle ellende.’

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin

schuilt.'

Is dat een missie of roeping?

'Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.'

'Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?'

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. 'Het verzoent mezelf met... de schepping.' Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

'Ik heb niet zo'n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet

in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.’

‘Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.’

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

‘Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.’

‘Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma’s en opa’s, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.’

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. ‘Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als “God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft”. Dan

denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezadeld met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een

heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.'

'Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.'

Ben je goed in afscheid nemen?

'Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?'

'Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort

afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.'

'Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.'

'We take it from here' speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

'Mijn vader zat in het verzet in Latijns-Amerika. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht thuis'

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

'Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen'

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen. Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet

schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape.

Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

‘We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg “de wereld” waar ik “ik” had moeten zeggen. Ik zeg “vrouwen” waar ik “mijn moeder” had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat “ik” als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.’

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

‘Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel “ik” voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo’n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.’

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost

(het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: "Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?" Scruton antwoordt: "Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig."

"Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.'

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn.

De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen

veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenschooling, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

‘Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.’

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

‘Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.’

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. ‘Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.’

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

‘Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. “Ik ben op de wereld gekomen.” “Ik heb bewogen.” “Ik heb gezien.” “Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet.” “Ik heb gebedeld en geleurd.” “Ik heb straten niet schoon gehouden.” “Van nature heb ik tot het kwade geneigd.” Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij

somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

'Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.'

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

'Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.'

'Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik

schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.'

'Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.'

Het draagt bij aan de relatie?

'Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.'

Wanneer ben je je onschuld verloren?

'Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

'Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust

dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.'

'Er stond vaak op mijn schoolrapporten: "Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen." Gek hé, meestal staat er: "Wees niet zo'n etter." Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.'

In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. 'Ik voel me steeds mondiger. Het verlamme gevoel van "wat moet ik nou doen met de wereld" weegt niet meer zo.'

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, 'een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben'. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelte dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag 'geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo

gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: “de wereld is nu eenmaal zo”. Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.’

‘Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.’

‘Willem de Wolf (acteur en dramaturg van ‘We take it from here’, red.) zei me: “Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt.” Maar die vermeende hoop is een soort goedgemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.’

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin

schuilt.'

Is dat een missie of roeping?

'Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.'

'Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?'

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. 'Het verzoent mezelf met... de schepping.' Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

'Ik heb niet zo'n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet

in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.’

‘Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.’

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

‘Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.’

‘Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma’s en opa’s, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.’

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. ‘Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als “God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft”. Dan

denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezadeld met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een

heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.'

'Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.'

Ben je goed in afscheid nemen?

'Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?'

'Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort

afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.'

'Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.'

'We take it from here' speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

'Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen'

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape. Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons

taalgebruik. Ik zeg “de wereld” waar ik “ik” had moeten zeggen. Ik zeg “vrouwen” waar ik “mijn moeder” had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat “ik” als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.’

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

‘Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel “ik” voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo’n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.’

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: “Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een

leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?” Scruton antwoordt: “Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig.”

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.’

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn.

De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. ‘Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.’ Op tournee, dat in elk geval. Met We

take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenschooling, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons

dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

'Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. "Ik ben op de wereld gekomen." "Ik heb bewogen." "Ik heb gezien." "Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet." "Ik heb gebedeld en geleurd." "Ik heb straten niet schoon gehouden." "Van nature heb ik tot het kwade geneigd." Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de

behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

'Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.'

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

'Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.'

'Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen?

Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.'

‘Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.’

Het draagt bij aan de relatie?

‘Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.’

Wanneer ben je je onschuld verloren?

‘Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

‘Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.’

‘Er stond vaak op mijn schoolrapporten: “Als je niet wilt

spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.’

In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. ‘Ik voel me steeds mondiger. Het verlamme gevoel van “wat moet ik nou doen met de wereld” weegt niet meer zo.’

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, ‘een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben’. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelte dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag ‘geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’ Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. ‘Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’ Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

‘Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend

tegen alle uitspraken die me verdrietig maken. Uitspraken als: “de wereld is nu eenmaal zo”. Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.’

‘Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.’

‘Willem de Wolf (acteur en dramaturg van ‘We take it from here’, red.) zei me: “Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt.” Maar die vermeende hoop is een soort goedgemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.’

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.’

Is dat een missie of roeping?

‘Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.’

‘Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?’

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. ‘Het verzoent mezelf met... de schepping.’ Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

‘Ik heb niet zo’n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een

enorme hedonist is.'

'Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.'

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

'Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.'

'Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die

op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezaald met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden

en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.' 'Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.'

Ben je goed in afscheid nemen?

'Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?'

'Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.'

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen’

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. ‘Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. ‘En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.’ Het is het hoofd daarop dat

gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape. Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale

keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

'Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel "ik" voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo'n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.'

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

'Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: "Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?" Scruton antwoordt: "Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig."

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.’

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn.

De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. ‘Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.’ Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenschooling, eveneens jonge honden, op scène.

Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te

maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechttheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

'Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. "Ik ben op de wereld gekomen." "Ik heb bewogen." "Ik heb gezien." "Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet." "Ik heb gebedeld en geleurd." "Ik heb straten niet schoon gehouden." "Van nature heb ik tot het kwade geneigd." Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

‘Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.’

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

‘Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.’

‘Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.’

‘Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder

schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.'

Het draagt bij aan de relatie?

'Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.'

Wanneer ben je je onschuld verloren?

'Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

'Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.'

'Er stond vaak op mijn schoolrapporten: "Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen." Gek hé, meestal staat er: "Wees niet zo'n etter." Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.'

In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig

kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. 'Ik voel me steeds mondiger. Het verlammeende gevoel van "wat moet ik nou doen met de wereld" weegt niet meer zo.'

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, 'een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben'. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelte dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag 'geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: "de wereld is nu eenmaal zo". Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.'

'Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het

voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.'

'Willem de Wolf (acteur en dramaturg van 'We take it from here', red.) zei me: "Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt." Maar die vermeende hoop is een soort goedgemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.'

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

'Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord "wereld" in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.'

Is dat een missie of roeping?

'Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen?

En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.'

'Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?'

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. 'Het verzoent mezelf met... de schepping.' Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

'Ik heb niet zo'n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: "en de wereld dan?" Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.'

'Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag

reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.'

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

'Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.'

'Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik

sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezadeld met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen

in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.'

'Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.'

Ben je goed in afscheid nemen?

'Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?'

'Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.'

'Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als

een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.'

'We take it from here' speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

'Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na mijn moeders dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven'

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

'Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen'

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat

gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape. Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale

keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

'Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel "ik" voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo'n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.'

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

'Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: "Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?" Scruton antwoordt: "Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig."

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.’

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn.

De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. ‘Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.’ Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenscholing, eveneens jonge honden, op scène.

Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te

maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

'Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. "Ik ben op de wereld gekomen." "Ik heb bewogen." "Ik heb gezien." "Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet." "Ik heb gebedeld en geleurd." "Ik heb straten niet schoon gehouden." "Van nature heb ik tot het kwade geneigd." Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

‘Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.’

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

‘Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.’

‘Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.’

‘Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder

schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.'

Het draagt bij aan de relatie?

'Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.'

Wanneer ben je je onschuld verloren?

'Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

'Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.'

'Er stond vaak op mijn schoolrapporten: "Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen." Gek hé, meestal staat er: "Wees niet zo'n etter." Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.'

In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig

kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. 'Ik voel me steeds mondiger. Het verlamme gevoel van "wat moet ik nou doen met de wereld" weegt niet meer zo.'

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, 'een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben'. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelte dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag 'geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: "de wereld is nu eenmaal zo". Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.'

'Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het

voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.'

'Willem de Wolf (acteur en dramaturg van 'We take it from here', red.) zei me: "Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt." Maar die vermeende hoop is een soort goedgemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.'

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

'Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord "wereld" in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.'

Is dat een missie of roeping?

'Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen?

En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.'

'Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?'

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. 'Het verzoent mezelf met... de schepping.' Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

'Ik heb niet zo'n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: "en de wereld dan?" Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.'

'Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag

reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.'

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

'Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.'

'Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik

sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezaald met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen

in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.'

'Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.'

Ben je goed in afscheid nemen?

'Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?'

'Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.'

'Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als

een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.'

'We take it from here' speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

'Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen'

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens

begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape. Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog

één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

‘Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel “ik” voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo’n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.’

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: “Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?” Scruton antwoordt: “Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig.”

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat

ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.'

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn.

De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenschooling, eveneens jonge honden, op scène.

Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal

ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op

die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

'Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. "Ik ben op de wereld gekomen." "Ik heb bewogen." "Ik heb gezien." "Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet." "Ik heb gebedeld en geleurd." "Ik heb straten niet schoon gehouden." "Van nature heb ik tot het kwade geneigd." Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

'Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.'

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

‘Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.’

‘Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.’

‘Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het

een onderdeel is van verbonden zijn.’
Het draagt bij aan de relatie?

‘Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.’

Wanneer ben je je onschuld verloren?

‘Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

‘Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.’

‘Er stond vaak op mijn schoolrapporten: “Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.’
In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. ‘Ik voel me steeds mondiger. Het verlamme gevoel van “wat moet ik nou doen met de wereld” weegt niet meer zo.’

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, 'een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben'. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelt dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag 'geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoef te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: "de wereld is nu eenmaal zo". Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.'

'Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.'

‘Willem de Wolf (acteur en dramaturg van ‘We take it from here’, red.) zei me: “Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt.” Maar die vermeende hoop is een soort goedgegemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.’

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.’

Is dat een missie of roeping?

‘Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.’

‘Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat

weet jij nou van de wereld?’

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. ‘Het verzoent mezelf met... de schepping.’ Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

‘Ik heb niet zo’n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.’

‘Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezadeld met een

enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.'

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

'Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.'

'Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van

Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezadeld met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

‘Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.’
‘Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.’
Ben je goed in afscheid nemen?

‘Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?’

‘Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.’

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen’

Ze noemt het een knaagdier in onze buik
waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet
schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit
niet. ‘Ik herinner me mijn lichaam nog zonder
schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om
haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. ‘En het is zich nog zo
vreselijk zelfbewust.’ Het is het hoofd daarop dat
gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met
schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist.
‘Voor mij is taal ook lichamelijk.’

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens
begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze
voorstelling. ‘Dat komt omdat ik de toestand van dit
stuk nog niet begrijp.’ Het is dat ene woord dat alles

-samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape. Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt

verdacht.

‘Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel “ik” voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo’n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.’

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: “Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?” Scruton antwoordt: “Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig.”

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard

gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.'

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn.

De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenscholing, eveneens jonge honden, op scène.

Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in

persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant.

En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

'Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. "Ik ben op de wereld gekomen." "Ik heb bewogen." "Ik heb gezien." "Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet." "Ik heb gebedeld en geleurd." "Ik heb straten niet schoon gehouden." "Van nature heb ik tot het kwade geneigd." Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

'Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.'

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

‘Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.’

‘Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.’

‘Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.’

Het draagt bij aan de relatie?

‘Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte

schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.'

Wanneer ben je je onschuld verloren?

'Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

'Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.'

'Er stond vaak op mijn schoolrapporten: "Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen." Gek hé, meestal staat er: "Wees niet zo'n etter." Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.'

In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. 'Ik voel me steeds mondiger. Het verlammeende gevoel van "wat moet ik nou doen met de wereld" weegt niet meer zo.'

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, 'een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben'. Ze werkt aan een

afhankelijkheidsverklaring (ze hekelte dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag 'geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken. Uitspraken als: "de wereld is nu eenmaal zo". Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.'

'Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.'

'Willem de Wolf (acteur en dramaturg van 'We take it from here', red.) zei me: "Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt." Maar die vermeende hoop is een soort goedgeemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een

even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.'

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

'Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord "wereld" in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.'

Is dat een missie of roeping?

'Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.'

'Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?'

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende

bezigheid. 'Het verzoent mezelf met... de schepping.' Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

'Ik heb niet zo'n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: "en de wereld dan?" Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.'

'Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.'

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

‘Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.’

‘Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma’s en opa’s, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.’

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. ‘Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als “God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft”. Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.’

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. ‘Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.’

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. ‘Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.’

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker,

Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezaald met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven. Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet

houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamenlijk klopt het. Je bent er meer door die ander.’
‘Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.’
Ben je goed in afscheid nemen?

‘Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?’

‘Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.’

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

‘Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?’

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen’

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. ‘Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. ‘En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.’ Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. ‘Voor mij is taal ook lichamelijk.’

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. ‘Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.’ Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape.

Pardon? ‘Ja, met zo’n woord snap ik pas wat ik ga doen.’

In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

‘Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel “ik” voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo’n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.’

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: “Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?” Scruton antwoordt: “Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig.”

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.’

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W. De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap. Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn. De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenschooling, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon. Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van

Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer

gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

'Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. "Ik ben op de wereld gekomen." "Ik heb bewogen." "Ik heb gezien." "Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet." "Ik heb gebedeld en geleurd." "Ik heb straten niet schoon gehouden." "Van nature heb ik tot het kwade geneigd." Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

'Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.'

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

'Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-

verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.'

'Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.'

'Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.'

Het draagt bij aan de relatie?

'Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.'

Wanneer ben je je onschuld verloren?

‘Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

‘Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.’

‘Er stond vaak op mijn schoolrapporten: “Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.’
In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. ‘Ik voel me steeds mondiger. Het verlamme gevoel van “wat moet ik nou doen met de wereld” weegt niet meer zo.’

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, ‘een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben’. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelte dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en

legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag ‘geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’ Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. ‘Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’ Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

‘Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken. Uitspraken als: “de wereld is nu eenmaal zo”. Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.’

‘Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.’

‘Willem de Wolf (acteur en dramaturg van ‘We take it from here’, red.) zei me: “Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt.” Maar die vermeende hoop is een soort goedgemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstren van alle ellende.’

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.’

Is dat een missie of roeping?

‘Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.’

‘Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?’

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. ‘Het verzoent mezelf met... de schepping.’ Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker

dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

‘Ik heb niet zo’n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.’

‘Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.’

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

‘Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld

zichzelf redt. De planeet sowieso.'

'Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma

De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezaald met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven. Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een

andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.’
‘Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.’

Ben je goed in afscheid nemen?

‘Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?’

‘Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.’

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een

kankerhekel aan uitdagingen'

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape.

Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb

ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

'Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel "ik" voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo'n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal

niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.'

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

'Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: "Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?" Scruton antwoordt: "Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig."

'Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.'

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en

theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W. De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap. Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn. De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met *We take it from here*. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenscholing, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog *Zelfbeschuldiging*. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in

vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden

regeren nu?

‘Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. “Ik ben op de wereld gekomen.” “Ik heb bewogen.” “Ik heb gezien.” “Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet.” “Ik heb gebedeld en geleurd.” “Ik heb straten niet schoon gehouden.” “Van nature heb ik tot het kwade geneigd.” Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.’

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

‘Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.’

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

‘Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.’

‘Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.’

‘Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.’

Het draagt bij aan de relatie?

‘Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.’

Wanneer ben je je onschuld verloren?

‘Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

‘Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.’

‘Er stond vaak op mijn schoolrapporten: “Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.’
In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. ‘Ik voel me steeds mondiger. Het verlammeende gevoel van “wat moet ik nou doen met de wereld” weegt niet meer zo.’

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, ‘een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben’. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelt dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag ‘geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’

Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: "de wereld is nu eenmaal zo". Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.'

'Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.'

'Willem de Wolf (acteur en dramaturg van 'We take it from here', red.) zei me: "Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt." Maar die vermeende hoop is een soort goedgegemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.'

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.’

Is dat een missie of roeping?

‘Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.’

‘Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?’

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. ‘Het verzoent mezelf met... de schepping.’ Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en

dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

‘Ik heb niet zo’n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.’

‘Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.’

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

‘Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.’

‘Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot

geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezaald

met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven. Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.' Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.'

'Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.'

Ben je goed in afscheid nemen?

‘Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?’

‘Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.’

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een
kankerhekel aan
uitdagingen’

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape.

Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat

luisteren je dichter bij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

'Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel "ik" voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo'n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.'

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: “Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?” Scruton antwoordt: “Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig.”

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.’

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze

die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn. De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenschooling, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

‘Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.’

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

‘Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.’

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. ‘Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.’

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

‘Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. “Ik ben op de wereld gekomen.” “Ik heb bewogen.” “Ik heb gezien.” “Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet.” “Ik heb gebedeld en geleurd.” “Ik heb straten niet schoon

gehouden.” “Van nature heb ik tot het kwade geneigd.” Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.’

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

‘Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.’

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

‘Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.’

‘Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel

of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.'

'Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.'

Het draagt bij aan de relatie?

'Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.'

Wanneer ben je je onschuld verloren?

'Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

‘Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.’

‘Er stond vaak op mijn schoolrapporten: “Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.’

In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. ‘Ik voel me steeds mondiger. Het verlammeende gevoel van “wat moet ik nou doen met de wereld” weegt niet meer zo.’

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, ‘een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben’. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelt dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag ‘geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’ Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. ‘Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort

initiatieven?’ Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

‘Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: “de wereld is nu eenmaal zo”. Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.’

‘Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.’

‘Willem de Wolf (acteur en dramaturg van ‘We take it from here’, red.) zei me: “Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt.” Maar die vermeende hoop is een soort goedgegemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.’

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot

slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.'

Is dat een missie of roeping?

'Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.'

'Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?'

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. 'Het verzoent mezelf met... de schepping.' Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

'Ik heb niet zo'n christelijke opvoeding gehad. Mijn

vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.’

‘Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.’

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

‘Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.’

‘Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma’s en opa’s, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.’

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. ‘Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus

achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als “God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft”. Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.’

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. ‘Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.’

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. ‘Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.’

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. ‘Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezadeld met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de

eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.’
Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven.
‘En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.’

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. ‘Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.’

Wat heeft de liefde jou geleerd?

‘Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.’
‘Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.’

Ben je goed in afscheid nemen?

‘Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het

impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?’

‘Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.’

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG

GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen’

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit

niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape.

Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke

overtredingen begaan we met onze woorden?

‘We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg “de wereld” waar ik “ik” had moeten zeggen. Ik zeg “vrouwen” waar ik “mijn moeder” had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat “ik” als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.’

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

‘Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel “ik” voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo’n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.’

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim

Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: "Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?" Scruton antwoordt: "Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig."

'Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.'

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn.

De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en

bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. 'Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.' Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenschooling, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechttheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

‘Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.’

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

‘Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.’

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. ‘Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.’

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

‘Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. “Ik ben op de wereld gekomen.” “Ik heb bewogen.” “Ik heb gezien.” “Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet.” “Ik heb gebedeld en geleurd.” “Ik heb straten niet schoon gehouden.” “Van nature heb ik tot het kwade geneigd.” Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij

somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

'Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.'

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

'Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.'

'Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik

schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.'

'Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.'

Het draagt bij aan de relatie?

'Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.'

Wanneer ben je je onschuld verloren?

'Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

'Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust

dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.'

'Er stond vaak op mijn schoolrapporten: "Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen." Gek hé, meestal staat er: "Wees niet zo'n etter." Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.'

In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. 'Ik voel me steeds mondiger. Het verlamme gevoel van "wat moet ik nou doen met de wereld" weegt niet meer zo.'

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, 'een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben'. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelt dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag 'geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo

gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: “de wereld is nu eenmaal zo”. Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.’

‘Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.’

‘Willem de Wolf (acteur en dramaturg van ‘We take it from here’, red.) zei me: “Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt.” Maar die vermeende hoop is een soort goedgemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstren van alle ellende.’

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin

schuilt.'

Is dat een missie of roeping?

'Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.'

'Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?'

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. 'Het verzoent mezelf met... de schepping.' Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

'Ik heb niet zo'n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet

in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.’

‘Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.’

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

‘Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.’

‘Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma’s en opa’s, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.’

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. ‘Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als “God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft”. Dan

denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezadeld met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een

heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.'

'Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.'

Ben je goed in afscheid nemen?

'Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?'

'Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort

afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.'

'Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.'

'We take it from here' speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

'Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen'

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. 'Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. 'En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.' Het is het hoofd daarop dat gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape. Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons

taalgebruik. Ik zeg “de wereld” waar ik “ik” had moeten zeggen. Ik zeg “vrouwen” waar ik “mijn moeder” had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat “ik” als vorm of als grammaticale keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.’

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

‘Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel “ik” voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo’n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.’

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

‘Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: “Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een

leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?” Scruton antwoordt: “Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig.”

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.’

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn.

De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. ‘Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.’ Op tournee, dat in elk geval. Met We

take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenschooling, eveneens jonge honden, op scène. Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechtheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons

dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. 'Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.'

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

'Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. "Ik ben op de wereld gekomen." "Ik heb bewogen." "Ik heb gezien." "Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet." "Ik heb gebedeld en geleurd." "Ik heb straten niet schoon gehouden." "Van nature heb ik tot het kwade geneigd." Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de

behoefte om echt een redenering te maken.'

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

'Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.'

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

'Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.'

'Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.'

‘Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.’

Het draagt bij aan de relatie?

‘Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.’

Wanneer ben je je onschuld verloren?

‘Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

‘Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.’

‘Er stond vaak op mijn schoolrapporten: “Als je niet wilt

spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen.” Gek hé, meestal staat er: “Wees niet zo’n etter.” Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.’

In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. ‘Ik voel me steeds mondiger. Het verlammeende gevoel van “wat moet ik nou doen met de wereld” weegt niet meer zo.’

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, ‘een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben’. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelte dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag ‘geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’ Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. ‘Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?’ Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

‘Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend

tegen alle uitspraken die me verdrietig maken. Uitspraken als: “de wereld is nu eenmaal zo”. Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.’

‘Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.’

‘Willem de Wolf (acteur en dramaturg van ‘We take it from here’, red.) zei me: “Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt.” Maar die vermeende hoop is een soort goedgegemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.’

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

‘Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord “wereld” in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.’

Is dat een missie of roeping?

‘Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen? En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.’

‘Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?’

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. ‘Het verzoent mezelf met... de schepping.’ Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

‘Ik heb niet zo’n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: “en de wereld dan?” Het gekke is dat hij tegelijk ook een

enorme hedonist is.'

'Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.'

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

'Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.'

'Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die

op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezaald met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden

en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.' 'Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.'

Ben je goed in afscheid nemen?

'Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?'

'Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.'

‘Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.’

‘We take it from here’ speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl

REBEKKA DE WIT, WANHOPIG
GOEDGEMUTST HET PODIUM OP

‘Ik heb een kankerhekel aan uitdagingen’

Ze noemt het een knaagdier in onze buik waarvan we maar niet kunnen bevallen.

Schuldgevoel. Wanneer het begonnen is, weet schrijfster en theatermaakster Rebekka de Wit niet. ‘Ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.’

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Ze is op zoek naar een woord. Dringend. Eén woord. Om haar lichaam gerust te stellen.

Dat lichaam moet het podium op. ‘En het is zich nog zo vreselijk zelfbewust.’ Het is het hoofd daarop dat

gewend is om al het werk te doen. Dat heb je met schrijvers. Al vindt ze de opsplitsing brein/lijf onjuist. 'Voor mij is taal ook lichamelijk.'

Ze zegt dat het haar tijdens de try-out gisteren ineens begon te dagen: shit, ik heb geen lichaam in deze voorstelling. 'Dat komt omdat ik de toestand van dit stuk nog niet begrijp.' Het is dat ene woord dat alles -samenvat, het woord dat haar romp en ledematen gehoorzamen. Zoals persconferentie, of alientape. Pardon? 'Ja, met zo'n woord snap ik pas wat ik ga doen. In het stuk Heimat speelde ik dat ik een bandje insprak dat aliens over 100 jaar zouden beluisteren, ik legde hen uit: zo is het leven hier op aarde. Zo'n toestand heb ik nu nog niet.'

'Zuiveringsritueel. Misschien is dat het. Een taalzuiveringsritueel. Karen Armstrong (auteur en religie-experte, red.) schreef over een volk dat op een vlakte leefde in de Kaukasus. Ariërs, onze voorouders. Voor hen was spraak een god, ze geloofden dat luisteren je dichterbij het gewijde bracht. En dat leugen het absolute kwaad is, omdat je daarmee de kracht van het gesproken woord ondermijnt. Zij hadden zulke rituelen.'

Wat wil jij dan zuiveren? Welke overtredingen begaan we met onze woorden?

'We maken ons schuldig aan foute abstracties in ons taalgebruik. Ik zeg "de wereld" waar ik "ik" had moeten zeggen. Ik zeg "vrouwen" waar ik "mijn moeder" had moeten zeggen. Wat eraan ten grondslag ligt, is het misverstand dat "ik" als vorm of als grammaticale

keuze voor een tekst te narcistisch zou zijn. En dat de mens een grotere aanspraak heeft op inhoud.'

Zeg je dat als preventieve verdediging op de mogelijke kritiek op je roman (We komen nog één wonder tekort) dat het je persoonlijke coming of age niet overstijgt? De navelstaarderij waarvan heel jouw generatie auteurs wordt verdacht.

'Dat is niet preventief, ik krijg heel vaak te horen dat er zoveel "ik" voorkomt in mijn boek en voorstellingen. Ik vind dat zo'n verdrietig misverstand. Ik voel me totaal niet gerepresenteerd in het huidige mensbeeld. Dat komt omdat de aansprakelijkheid die schrijvers maken op een mensbeeld, veel groter is dan de aansprakelijkheid die ze mogen hebben.'

Wat in dat mensbeeld vind je niet terug in jezelf?

'Heel veel. Ik ben niet uit op macht. Ik denk niet superveel aan seks. Wat ik zelf een eyeopener vond, was de aflevering van Van de schoonheid en de troost (het legendarische interviewprogramma van Wim Kayzer, red.) met de Britse filosoof Roger Scruton. Scruton gaat daarin naar de kerk en Kayzer vraagt hem: "Vind je het niet een belangrijke uitdaging om in een leeg universum, dus zonder God, zin te geven aan de dingen?" Scruton antwoordt: "Waarom zou ik in godsnaam op zoek zijn naar uitdaging? Ik heb gewoon troost nodig."

‘Toen realiseerde ik me dat het woord uitdaging een dogma is. Je mag jezelf nooit horen zeggen: ik ben eigenlijk niet zo op zoek naar uitdaging. Het zijn dat soort dingen waar ik mezelf op wil betrappen. Omdat ook ik die taal reproduceer. Ik heb iemand nodig die zich afzet tegen dat woord en alle neoliberale rechtvaardigingen diskwalificeert die ermee gepaard gaan. Zelf ben ik dat nog aan het leren. Maar ik heb wel duidelijk een kankerhekel aan uitdagingen.’

Schuld versus schijt

Woorden op papier zetten is niet genoeg voor haar. Ze verkondigt ze ook. Ze is een woordkunstenaar. Al zal ze dat zelf niet zo gauw zeggen. Schrijfster en theatermaker staat op haar bio. Master in de Woordkunst op haar diploma. Kapitale W.

De verwachtingen zijn dan ook hooggespannen. Het gevolg van een op gejubel onthaalde debuutroman, een theaterprijs en het opnemen van de artistieke leiding van een al dertig jaar bestaand theatergezelschap.

Samen met Freek Vielen en Suzanne Grotenhuis nam ze die functie over van Lucas Vandervost. Ze vormen de Nwe Tijd. Dat is nogal wat, de nieuwe tijd zijn.

De drie Nederlanders komen theatraal Vlaanderen veroveren. Alle drie studeerden ze in Antwerpen en bleven ze er plakken. Al woont De Wit nu in Amsterdam. ‘Nog twee weken. Dan moet ik eruit. Geen idee waarheen.’ Op tournee, dat in elk geval. Met We take it from here. Ze schreef de tekst voor de voorstelling en staat samen met de Tijdelijke Samenscholing, eveneens jonge honden, op scène.

Er hangt iets zuivers om haar heen. Het zal wel iets te

maken hebben met haar verschijning. Nog voldoende meisje om onschuld te doen vermoeden. Gladde, zuivere huid, zonder aangebracht onnatuurlijk rood of zwart op lippen en oogleden. Energieke tred. Het zal ook met haar leeftijd te maken hebben, 30 pas. Maar nog meer met haar eerlijkheid. Oprechttheid is misschien wel haar grootste talent. The new sincerity in persoon.

Net haar werd gevraagd om een voorstelling te maken over schuld. Het moest een bewerking worden van Peter Handkes theatermonoloog Zelfbeschuldiging. Ze weigerde. 'Ik wilde het liever hebben over vergeving. Ik ben veel beter in beschuldigen en schuld ervaren dan in vergeven. Dus het lijkt me zinvoller om daarmee bezig te zijn.'

Is vergeven het tegenovergestelde van schuld?

'Nee, het tegenovergestelde van schuld is schijt. Ergens schijt aan hebben.'

Vergeving klinkt als iets dat niet meer van deze tijd is. Een religieus begrip.

'Ik denk niet dat Jezus vergeving heeft uitgevonden. Ik zou willen dat dat woord loskomt van die godsdienstige connotatie. Het is een essentieel onderdeel van ons dagelijks leven, zonder dat we het beseffen.'

Dus het bestaat? Echte vergiffenis kan?

'Zeker, al is het maar omdat je ernaar zoekt.'

Uit de zandbak

De overtuiging dat we sowieso aan alles schuldig zijn, zowel aan alles wat we doen als aan alles wat we niet doen, deelt ze niet met Handke. Of ze wil er toch niet op die manier over denken. ‘Het is zo defaitistisch. Na het lezen van zijn tekst voelde ik me levend begraven. De onontkoombaarheid stoorde me. Er is geen goede kant. En ik lig al in die kuil; ik voel me al zoals hij beschrijft. Ik denk dat hij die tekst heeft gemaakt als een tegengewicht voor zijn tijd, een tijd waarin er veel meer gevoel van mogelijkheden heerste.’

En onze tijdgeest is er niet meer naar om die woorden te herhalen? Want doembeelden regeren nu?

‘Ja, dat gevoel heb ik. En Handke maakt er zich te makkelijk van af. Hij somt maar op. “Ik ben op de wereld gekomen.” “Ik heb bewogen.” “Ik heb gezien.” “Ik heb fietsen tegen verboden muren gezet.” “Ik heb gebedeld en geleurd.” “Ik heb straten niet schoon gehouden.” “Van nature heb ik tot het kwade geneigd.” Enzovoort, van zijn geboorte tot de dood, aan alles is hij schuldig en alles is even belangrijk of onbelangrijk. Hij somt maar op, maakt puntjes op papier, zoals dat tekenspelletje waarbij je punten moet verbinden en dan verschijnt er een konijntje of zo. Ik voel meer de behoefte om echt een redenering te maken.’

Jij wilt zelf het konijntje tekenen en het dan pas aan je publiek geven?

‘Eigenlijk wel. Het stoort me dat Handke mij het werk laat doen. Dat is te vrijblijvend, al helemaal omdat hij mij schuldig verklaart en ook nog eens een totaal gebrek aan ontkoombaarheid suggereert.’

Je omschrijft schuldgevoel als een knaagdier in je buik, waarvan je maar niet kunt bevallen. Ga je eronder gebukt?

‘Schuld is best wel een taboe. Vooral omdat we in een meritocratische get-your-act-together-en-neem-verantwoordelijkheid-voor-je-shit-achtige wereld leven, waarin schuld geen bruikbare emotie is. Terwijl we het wel allemaal voelen.’

‘Ik ben erachter gekomen dat ik er een heel dubbele verhouding mee heb, met schuld. Ik werd gek in de aanloop naar het repetitieproces. Waar moesten we het nu over hebben? Michiel (Bakker, die meewerkt aan de voorstelling, red.) wou het vooral over schuld aan de wereld hebben. Dat leek me zo ingewikkeld; dan kom je zo snel uit bij consumptiegedrag. Bij: moeten we nu wel of niet vliegen, en wel of niet bij -Primark kopen? Theater is een moeilijke plaats om het daarover te hebben. Bovendien kwam ik tot de conclusie dat ik schuld het meeste voel ten aanzien van wie ik het meeste houd. Schuld is een nevenproduct of schaduw van liefde.’

‘Schuld is een gekke vorm van verbinding. Ik zou het heel moeilijk vinden om echt genezen te zijn van mijn schuldgevoel. Al hoop ik eigenlijk ook wel op die bevrijding. Maar vooralsnog is het mij niet gelukt om diepgewortelde relaties te hebben met mensen zonder

schuld. Dat heeft te maken met dingen die voorbijgaan, zoals verliefdheden, met dat je verandert, dat je mensen teleurstelt... Dus ik voel wel veel schuld, maar ik wil er niet onverdeeld van af. Ik ben me ervan bewust dat het een onderdeel is van verbonden zijn.'

Het draagt bij aan de relatie?

'Dat weet ik dan weer niet. Ik denk niet dat er echte schuld zonder schaamte bestaat. Dus het kan zeker ook een verwoestende emotie zijn.'

Wanneer ben je je onschuld verloren?

'Ik kan me geen leven herinneren zonder schuldgevoel. Ik weet wel nog dat ik een keer naakt voor de spiegel ben gaan staan omdat ik wist dat ik ooit schaamhaar zou krijgen. Ik dacht: dit moet ik onthouden, want dit beeld gaat veranderen. Dus ik herinner me mijn lichaam nog zonder schaamhaar. Maar zonder schuld? Nee.'

'Oh, ik herinner me ook een moment in de zandbak. Of beter níét in de zandbak, ik mocht er niet in, werd buitengesloten. En ik was me meteen heel erg bewust dat ik zelf ook de macht had om anderen buiten te sluiten. Om anderen verdriet te doen.'

'Er stond vaak op mijn schoolrapporten: "Als je niet wilt spelen met iemand of iemand stom vindt, dan mag je dat wel zeggen." Gek hé, meestal staat er: "Wees niet zo'n etter." Maar ik was te lief. Of te slap, dat kan ook.'

In de kinderhoek

Ze vertelt dat ze zichzelf herinnert als een verdrietig

kind. Dat ze zich nu gelukkiger voelt dan toen ze 6 was. 'Ik voel me steeds mondiger. Het verlamme gevoel van "wat moet ik nou doen met de wereld" weegt niet meer zo.'

Ze probeert niet langer onderscheid te maken tussen klein en groot handelen, 'een onderscheid dat ervoor zorgt dat iemand zijn foster parent child opgeeft, omdat het land waar het kind woont, toch te corrupt is om ooit een toekomst te hebben'. Ze werkt aan een afhankelijkheidsverklaring (ze hekelde dat we afhankelijkheid louter met negativiteit associëren) en legde daarin al uit waarom ze zo boos werd van de vraag 'geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het was de vraag van een radiopresentatrice over een Meet and eat-avond waarbij vluchtelingen bij Amsterdammers konden gaan eten. 'Alsof er in een initiatief moet worden geloofd, voordat het überhaupt mag worden uitgevoerd. Als een vriend me vraagt of ik zin heb om naar het strand te gaan, vraag ik hem toch ook niet: geloof jij nou eigenlijk in dit soort initiatieven?' Het stoort haar dat blijkbaar enkel het kwaad geloofwaardig is.

'Wij zijn allemaal besmet met die reflex. Ik word er zo gelukkig van dat ik daar nu een antwoord op heb. Of toch dat ik het kan deconstrueren, dat ik weet dat ik er geen antwoord op hoeft te geven. Ik ben beter gewapend tegen alle uitspraken die me verdrietig maken.

Uitspraken als: "de wereld is nu eenmaal zo". Nee, ik ben ervan overtuigd dat we afhangen van onze verbeelding.'

'Ons mensbeeld is ook een verbeelding. Dat maakt het

voor mij heel politiek. Daarin voel ik me geen sukkel, ik lig niet meer in die kuil. Ik voel dat ik iets kan betekenen. Misschien niet op een Artsen-Zonder-Grenzen-manier... Of misschien wel.'

'Willem de Wolf (acteur en dramaturg van 'We take it from here', red.) zei me: "Ik ben soms bang dat jij denkt dat alles nog goed komt." Maar die vermeende hoop is een soort goedgemutste machteloosheid. Het is hoop gemaakt uit wanhoop; totale wanhoop. Dat vind ik een even legitieme reactie op de huidige toestand als het demonstreren van alle ellende.'

Hij noemde je ook de woordvoerder van de beweging tegen cynische oneliners.

'Ja, hij had het toen over mijn vorige voorstelling: Presentatie van een ongecensureerd moppenboek. We take it from here is daar een beetje het vervolg op. Het is taaldeconstructie. Iemand die constant het woord "wereld" in de mond neemt, terwijl hij het heeft over zijn eigen moedeloosheid, maakt de wereld tot slachtoffer van zijn persoonlijke emoties. In het hebben over de wereld de wereld kapotmaken, daar kan ik niet tegen. Ik strijd graag tegen de hoogmoed die daarin schuilt.'

Is dat een missie of roeping?

'Ik word altijd van tafel geveegd door dat soort types, in de kinderhoek gezet. Dus ik moest wel een keertje iets terugzeggen. Want ik dacht de hele tijd: grrr, volgens mij klopt het niet wat je zegt. Maar wat kan ik zeggen?

En het zijn die types die de autoriteit hebben, dat doet me pijn.'

'Ik heb zelf niets te melden, behalve dan dat ik wil zeggen: misschien moet jij iets minder melden. Wat weet jij nou van de wereld?'

De oneindig andere

Rebekka de Wit zegt dat ze nooit met schrijven begint omdat ze iets weet, maar net omdat ze iets niet weet of begrijpt. Ze noemt schrijven een verzoenende bezigheid. 'Het verzoent mezelf met... de schepping.' Ze moet zelf lachen om die term. Ze gebruikt wel vaker dergelijke beladen woorden, langs haar neus weg. Ze is zich daar pas bewust van geworden doordat leeftijdgenoten fronsten. Thuis rolden barmhartigheid en genesis vlot over de tong. Haar vader is theoloog en dominee. Dat liet zich merken aan de gesprekken rond de keukentafel.

Hoe is het om op te groeien bij een dominee?

'Ik heb niet zo'n christelijke opvoeding gehad. Mijn vader is bevrijdingstheoloog, voor hem is de Bijbel een politiek boek, vol verhalen over onderdrukten en onderdrukkers. In de jaren 70 en 80 zat hij in het verzet in Latijns-Amerika, tegen de dictaturen. Ik heb tot mijn vier jaar in Chili gewoond. Politiek bewustzijn was een plicht bij ons thuis. De zin die hij het vaakst gebruikt: "en de wereld dan?" Het gekke is dat hij tegelijk ook een enorme hedonist is.'

'Wat mijn broer, zus en mij het meest heeft getekend, is zijn idolatrie voor de filosoof Levinas, die het constant heeft over de Ander. En dat je die ander niet mag

reduceren tot je eigen beeld van die ander. Die ander is oneindig. Je moet je ook offeren voor de ander. Dat is zo complex dat ik er echt niet uitkom; de zorg voor de ander. Mijn broer, zus en ik zijn opgezaald met een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. We kunnen er best voor in therapie.'

Wat zal de wereld redden: zelfontplooiing of zelfopoffering?

'Daar heb ik geen antwoord op. Ik denk dat de wereld zichzelf redt. De planeet sowieso.'

'Ze zijn allebei van wezenlijk belang, alleen is zelfopoffering ondergesneeuwd als deugd. Het verdient betere marketing. Wij zijn toch allemaal groot geworden dankzij de vele offers van oma's en opa's, ouders, tantes. Terwijl ik ook denk dat je dood kunt gaan aan zelfopoffering.'

Enkele maanden geleden ging De Wit nog eens luisteren naar een preek van haar vader. 'Heel gek om hem op die kansel, dat enorme ornament met die houten Jezus achter zich, een gemeente te zien zegenen. Zijn open handen in de lucht. En uit zijn mond zinnen als "God zij met u omdat Hij hemel en aarde gemaakt heeft". Dan denk ik heuh? En zie ik toch ook een beetje het medium Jomanda voor me. Ah, hij is wel een heel goed spreker, indrukwekkend.'

Ja, ze ziet ook wel gelijkenissen tussen haar vader die op de kansel en zij die op het podium boodschappen verkondigt. 'Maar wat ik doe, vind ik gecompliceerder. Zijn autoriteit wordt totaal niet in vraag gesteld. Hij heeft de Bijbel om zich achter te verschuilen, ik niets. Ik

sta daar in mijn eentje, dat is vechten.'

Via de achterdeur

Eloquentie vulde de paplepel bij het gezin De Wit. 'Om theologie te studeren, moet je 18 talen kennen. Van Oud-Babylonisch over Hebreeuws tot Oud-Sumerisch. Mijn vader kent de etymologie van elk woord. Mijn taalgevoeligheid heb ik zeker van hem.'

Maar zonder haar moeder zou ze geen schrijver zijn geworden, zegt ze. Ze stierf aan alvleesklierkanker, Rebekka was pas 16. In het Nederlandse tv-programma De verwondering vertelde Rebekka dat ze meer is geworden wie ze is door de dood van haar moeder dan door haar leven. Een heftige uitspraak. 'Ik herinner me haar niet zo goed meer. Haar dood heeft me opgezaald met een schuld of verantwoordelijkheid tot leven.

Hoewel ik ontroostbaar was, heb ik me na haar dood levender, of levendiger, gevoeld dan ooit. Ik heb een plicht tot leven. En tot de zin van de onzin scheiden. Dat gebeurt automatisch als je zoiets meemaakt. Ik ben me in hoe ik leef, heel erg bewust van... Ik ging zeggen de eindigheid, ha. Maar ja, wellicht bedoel ik dat wel.'

Na haar dood is Rebekka veel brieven gaan schrijven. 'En daar ben ik nooit mee gestopt. Ik ontwikkelde een heel gearticuleerde binnenwereld. Omdat ik met zoveel emoties te kampen had, ook naar mijn broer en zus toe, die ik schrijvend oploste.'

Ze zocht en vond verbinding met de andere gezinsleden en kwam tot het besluit dat alles wat we doen, terug te brengen is tot het verlangen naar aanwezigheid. Een overtuiging die geen ironie verdraagt. 'Als bomen doodgaan, komt alle CO2 vrij die ze hebben opgeslagen

in hun leven. Als mensen doodgaan, stel ik me voor dat dan alle liefde vrijkomt die ze hebben opgeslagen in hun lichaam.'

Wat heeft de liefde jou geleerd?

'Toen ik die vraag aan mijn vader stelde, antwoordde hij dat doordat iemand van hem hield, hij had geleerd van zichzelf te houden. Ik heb natuurlijk altijd het omgekeerde gehoord; dat je eerst van jezelf moet houden voor het überhaupt mogelijk is om van een andere te houden. Ik sta aan mijn vaders kant. Ook lichamelijk klopt het. Je bent er meer door die ander.'

'Ja, en de liefde toch, zeg maar. Dat leer je van de liefde.'

Ben je goed in afscheid nemen?

'Totaal niet, ik ga altijd via de achterdeur weg. Voor mij is het leven een aaneenschakeling van afscheid nemen. Ik moet nu verhuizen en ik word daar superdroevig van. Ik merk dat ik liever nergens wil wonen. Het impliceert een keuze, bij alles denk ik: oh, is dat dan mijn leven?'

'Ik merk dat ik altijd een beetje in een soort afscheidsmodus zit. Hoe moeilijk ik het ook vind. Het is een vorm van onthechting. Het maakt het contact intenser, omdat ik me er constant van bewust ben dat het er ooit niet meer zal zijn.'

'Bernlef zou ooit gezegd hebben: een melancholicus is iemand die in het heden het verleden van de toekomst ziet. Iemand die al terugblijkt op het moment terwijl dat nog aan het gebeuren is. Ik beschouw melancholie als

een talent. Ik denk dat alles wat ik schrijf, vormgegeven melancholie is.'

'We take it from here' speelt in Vlaanderen en Nederland. www.productiehuisrotterdam.nl